

waaronder 21 geboren Rotterdammers, voor de loodwit-fabricage 55, waaronder 33 geboren Rotterdammers, voor de suikerraffinaderij 124 menschen, bijna allen protestant, waaronder slechts 25 geboren Rotterdammers en 91 Duitschers, in de tabaksindustrie 182 werknemers, waaronder 147 geboren Rotterdammers. Voor de zaagmolens is het niet gemakkelijk juiste getallen te geven: ik noteerde 20 zaagmolenaars en 6 zaagmolenaarsknechten, maar er zullen onder de 90 menschen, die zich alleen molenaar of molenaarsknecht noemen, velen geweest zijn, die op een zaagmolen werkten. De 22 houtzagers, waaronder 10 Duitschers, die voorkomen, zijn waarschijnlijk niet werkzaam geweest bij de molens, maar op de werven.

Het trekt onmiddellijk de aandacht, dat het aantal menschen, werkzaam bij de een of andere trafiek, dat in de volkstellingenregisters voorkomt, ook al zouden wij er $\pm 8\%$ voor het ontbrekende deel F. bij optellen, aanzienlijk lager is dan dat vermeld wordt in een enquête, ingesteld in 1816 met het doel gegevens te verzamelen over den toenmaligen toestand van de nijverheid¹⁾. Men kan zich moeielijk voorstellen, dat het aantal arbeidskrachten werkelijk in die mate terug geloopen zou zijn, vooral omdat sommige van deze trafieken nog steeds arbeidskrachten van buitenaf, o.a. uit Limburg en uit Duitschland blijven trekken. Deze verschillen moeten waarschijnlijk verklaard worden uit het feit, dat bij de enquête van 1816 ook de ongeschoolde arbeidskrachten meegerekend werden, arbeiders en sjouwers, waarvan er in 1830 in Rotterdam minstens 2000 rondliepen, die voor ruim de helft in Rotterdam geboren waren. Deze arbeiders en sjouwers zullen gedeeltelijk in de industrieën te werk zijn gesteld, gedeeltelijk het laad- en loswerk aan

1) Uitgegeven in het Rotterdamsch Jaarboekje voor 1926 door S. Korteweg. Men vergelijke het volgende staatje:

	Enquête 1816	Volkstelling 1829 — deel F
Branderij	120	75
Brouwerij	60 à 70	45
Loodwitfabricage	146	55
Suikerraffinaderij	200 en meer	124
Tabaksindustrie	1200	182